

Dne 1. června 2015 byl v Kunštátské síni polenského hradu oceněn přijetím starostou Města Polná dlouholetý člen Klubu Za historickou Polnou – ekonom, někdejší ředitel odboru Ministerstva kontroly ČSFR, odborný a vlastivědný publicista Ing. Milan Šup. Kromě své publikační činnosti v oboru ekonomie a kontroly uveřejnil na stránkách sborníku *Polensko*, ale i v jiných místních periodikách více než sto příspěvků, ve kterých se zabýval ponejvíce historií polenského obchodu, průmyslu a řemesel, ale i jinými rozličnými tématy, a stal se nejaktivnějším z autorů sborníku. U příležitosti 85. narozenin Ing. Milana Šupa a pro ocenění jeho zásluh na poli regionální historiografie je třetí číslo sborníku částečně věnováno právě oslavenci připomenutím jeho bohaté činnosti a přináší i dva dosud nepublikované autorovy články.

Slova Milana Šupa u příležitosti přijetí starostou města Polná Jindřichem Skočdopole dne 1. června 2015

Vážený pane starosto, vážení přátelé!

Velmi si vážím ocenění, kterého se mi dnes dostává slavnostním přijetím starostou mého rodného města Polná z podnětu Klubu Za historickou Polnou za moji publicistickou činnost ve sborníku *Polensko* i v jiných tiskovinách. Poděkování patří Janu Prchalovi a též Václavu Fišarovi za iniciativu k obnovení vydávání sborníku *Polensko* a možnost publikovat v něm příspěvky – dnes již pamětníka – z historie města, zejména prvé poloviny 20. století. Díky příteli Honzovi Prchalovi jsem měl možnost spolupracovat také na několika publikacích o Polné a připomenout polenský pobyt spisovatele Bohumila Hrabala v publikaci *Bohumil Hrabal a Polná*, vydané Městem Polná.

Vážení přátelé, stále platí, že město Polná je více než 80 let mojí srdeční záležitostí, a jak jsme s vrstevníkem Honzou Krátkým říkali, trpěli jsme vždy nemocí s diagnózou Polná a s větším či menším úspěchem se snažili nakazit touto chorobou rodinné příslušníky, přátele a spolupracovníky, po povinné přednášce o naší rodné Polné.

Můj starší kamarád Milan Šup

S příjmením Šup jsem se setkával od dětství. Jméno bylo zmiňováno v naší rodině a tu a tam i při besedách u Biňovců na Husově náměstí v domě čp. 47, kam jsme chodili – já, sestra a maminka – často na návštěvy. Tam se příhody odehrávající se v minulosti a třeba i před pár dny probíraly a padala v té souvislosti i různá jména. Rád jsem naslouchal panu Biňovcovi. Pokuřoval svou cigaretu značky „Lípa“ ve své višňové špičce a vykládal o Polné, o lidech, o událostech veselých, ale i smutných. Pan Biňovec měl za první republiky obchod se smíšeným zbožím a s rodinou zdejšího sládky Šupa se dobře znal, protože u něho nakupovala.

Když jsem byl žákem základní školy v Polné a navštěvoval sedmou třídu, doplnila v roce 1963 učitelský sbor pedagožka Jaroslava Šupová, manželka Milanova mladšího bratra. V osmé a deváté třídě nás

Ing. Milan Šup a autor příspěvku, 2015

učila ruský jazyk, suplovala občanskou výchovu a na škole v Polné působila až do roku 1970. Vyba-vuji si, že několikrát jsem paní učitelku s manželem v Polné potkal v doprovodu dlouhána, nad jehož výškou jsem se po-každé podívoval. Byl to Milan, naší paní učitelky švagr.

Léta plynula, přešel šedivý norma-lizační čas sedmdesátých a osmdesátých let. Počátkem roku

1990 jsme, spolu s Václavem Fišarem, Jiřím Klusáčkem a Františkem Machem, založili Klub Za historickou Polnou. V roce 1995 jsem přišel na jednu ze schůzí klubu s návrhem obnovit vydávání sborníčku Polensko, který vycházel v letech 1938 až 1941 pod taktovkou redaktora a lékaře MUDr. Karla Tureckého. Již nějakou dobu se zdálo, že několik příspěvků z dějin našeho krásného města, které jsme získali do archivu klubu v rukopisech, by stálo za zveřejnění. Také někteří členové klubu se ihned nabídli, že přispějí svými vzpomínkami a odbornými články do Polenska – např. Bohuslav Hladík, Jaroslava Hajnová, František Mach, Sonja Sázavská... Připravovat texty k publikování, zajistit jejich přepis na počítači a graficky upravit pro formát A5 se okamžitě nabídl Václav Fišar. Do prvního čísla Polenska ročníku 1996 se nám sešlo více příspěvků, takže některé články byly zařazeny do druhého čísla. Zatímco Tureckého Polensko vycházelo šestkrát do roka, my jsme se, z obavy před brzkým skončením z důvodu nedostatku článků, rozhodli pro čtvrtletník o rozsahu 24 stran.

Do druhého čísla však přispěl svým článkem pod názvem *Polenští ševci* nový, nám dosud celkem neznámý autor – polenský rodák Ing. Milan Šup, tehdy ještě majitel domu v Poděbradově ulici, kam pravidelně jezdil na letní a víkendové pobyty z Prahy. Přehledně a čtivě napsaná studie nám perfektně doplnila druhé číslo a náš klub navíc získal nového člena, zdravě ctižádostivého polenského patriota a znalce historie. Obavy z nedostatku příspěvků se rozplynuly, když do čísla třetího dodal Milan příspěvek na pokračování *Polenské peněžní ústavy* a navíc s námi navázal spolupráci také další rodák z Polné – PhDr. Jiří Vacek, ředitel Slovanské knihovny při Národní knihovně v Praze, který rovněž několik let přispíval do sborníku.

V následujících letech Milan Šup již pravidelně zasílal příspěvky, téměř do každého čísla Polenska. Až jsme se vždycky s Václavem Fišarem divili, jak hravě sbírá témata a kultivovaně a zajímavě sestavuje a tvoří texty. Vydatná a neutuchající spolupráce pokračovala a přetrvala – „zaplať pánbůh“ – dodnes. A to bude příští rok již dvacet let, co sborník Polensko po svém obnovení vychází.

Musím se ještě zmínit o dalším poznatku. Nejspíš to bylo třikrát, možná čtyřikrát, co jsem v době, kdy Polensko vycházelo ve vydavatel-

ství Linda, dospěl k jakési úvaze o tom, že vydávání sborníku již ukončím. Rozhodnutí tak nějak uzrálo v roce 2006, kdy již Polensko vycházelo deset let. V tom roce vyšlo pouze jedno číslo z důvodu nedostatku příspěvků. Informaci o ukončení vydávání jsem nejprve oznámil vedoucí polenského muzea Martě Vomelové. Ta mně ihned můj záměr rozmlouvala. Když jsem posléze koncem roku 2006 obdržel příspěvky do Polenska od Dušana Cendelína *Staré mapy jako inspirační zdroj vlastivědné činnosti* a od písmáka z České Jablonné Františka Pometla *Jak se dříve hospodařilo*, nezbývalo, než připravit ještě jedno číslo pro rok 2007. Poté však dodal Milan Šup příspěvek *Setkání s profesorem Jaroslavem Pittnerem*, Jindřich Coufal ze Zhoře *Z obecních účtů na jamen-ském panství* a Jaroslava Hajnová vzpomínkový článek *Radosti a hříšky* (tehdy neopomněla dodat: „Ty prý již nebudeš vydávat Polensko, tak to já bych ještě byla ráda, kdybys zařadil moje vzpomínky z dětství.“). Náhle, jakoby se s příspěvky „roztrhl pytel“. Do čísla 3 ročníku 2007, tedy již šestnáctého, zaslal Milan Šup obsáhlou studii *Z historie polenského biografu* a navíc druhý příspěvek *Fotografové a Polná*. Přemýšlel jsem tehdy, zdali jej Jarka Hajnová neinformovala o mých úmyslech vydávání sborníku ukončit. Ale to jsem byl již na jiné vlně, víc než ochoten ve vydávání pokračovat. Do knihkupectví Linda jsem zakoupil novou, výkonnější kopírku, František Mach sestavil sponkovačku na sešívání stran jednotlivých čísel a zbývalo již jen zakoupit řezačku na ořez pravé části sešitých listů. S tímto základním technickým vybavením a stále přibývajícimi příspěvky od dalších autorů (Filip Plašil, Jiří Klusáček z Prahy, Václav Skála aj.) se práce i jinak dařila. Musím ještě podotknout, že velmi dobré zázemí pro přípravu a přepis textů, grafické uspořádání a závěrečnou úpravu mně zajišťovali manželka Marie a kolegyně z prodejny Milada Kislingerová. Obě v časech přípravy a tisku sborníku spolehlivě zajišťovaly chod prodejny. Rovněž František Mach, kdykoliv jsem potřeboval v leccěms pomoci, byl vždy po ruce, ochotný a spolehlivý.

Po ukončení činnosti nakladatelství Linda a uzavření prodejny z důvodu odchodu do důchodu převzal vydávání Polenska opět Klub Za historickou Polnou. Milan Šup, coby spolehlivý spolupracovník a přítel, pravidelně dodával, a vydatně v tom pokračuje, jiné a další příspěvky.

Stal se nejvydávanějším autorem ve sborníku s největším počtem dodaných a otištěných článků.

Ještě mně však dovozte, milí čtenáři, několik dodatků k osobě Milana Šupa. Když prodal svůj dům v Poděbradově ulici, jeho kontakty s Polnou neustaly. Stále město vcelku pravidelně navštěvuje. Nikdy neopomene projít si lehkou procházkou oblíbený les Březinu, navštívit místa svého dětství a mládí – pivovar, Komenského a Poděbradovu ulici, Husovo náměstí, místa památná a dýchající dávnou historií. Setká se s přáteli, navštíví spolkovou místnost, kde se ve chvílích volna a odpočinku při svém pobytu v Polné ponoří do starých kronik a zde uložených dokumentů, aby připravil další ze svých hodnotných příspěvků. Seznámí se s novinkami, svým optimismem „nakazí“ osoby, s nimiž při svých pochůzkách promlouvá, a nabit polenskou energií po dvou až třech dnech odjíždí zpět – domů do Prahy.

Jsem rád, že jsem poznal tohoto člověka, vážím si všeho, co pro město a pro nás Poleňáky vykonal. A vím, že nejsem sám! Při každém setkání s ním do mne vždy vstoupí zvláštní pocit klidu, uspokojení a hlavně úcty. Vždy si v duchu říkám: „Proč není takových lidí víc?“

Milan Šup

Družstevní lihovar v Polné

Brambory – *solanum tuberosum* – byly přineseny do Polné v roce 1762. Našly své uplatnění v zemědělství jako potravina a později ve škrobárenském a též lihovarnickém průmyslu v polenském regionu. Mezi průmyslovými závody v okrese polenském se koncem 19. století zabývalo výrobou škrobu šest škrobáren, tři v Polné a po jedné v obcích Nížkov, Skryšov a Špinov, jak uvádí ve své práci František Pojmon.¹

¹ Pojmon, František: *Polná, popis dějepisný, místopisný a statistický*. Hradec Králové 1897.

Družstevní lihovar v Polné, přibližně konec 40. let (archiv KZHP)

Lihovary v uvedeném období ještě v Polné ani v nedaleké Záborné nebyly. Existovaly ale již počátkem 20. století v několika obcích tehdejšího okresu německobrodského.

Na stránkách sborníku *Polensko* dosud nebyla, na rozdíl od jiných průmyslových podniků, o lihovarech zmínka. Nahlédneme do dějin tohoto průmyslového oboru – lihovarnictví – a přibližme si i krátkou historii lihovaru v Polné. Jeho životnost, na rozdíl od pivovarů působících ve městě po několik stovek let, byla krátká – necelá polovina jednoho století.

Líh. *V Ottově slovníku naučném se dočteme, že líh „...jest tekutina v obchodu se vyskytující, jejíž hlavní a jedinou součástí jest chemická sloučenina, zvaná alkohol ethylnatý; vedle 75 až 97 % ethylenu obsahuje ještě vodu a některé těkavé organické sloučeniny, jako např. aldehydy.“* Denaturovaný líh obsahuje přísady – aditiva, jimiž se stává nepoživatelným. Někdy bývá též obarven. Používá se například jako rozpouštědlo nebo jako palivo pro lihové kahany a vaříče. Dnes je využíván

v různých průmyslových odvětvích. Vzhledem k široké škále využití je při různých výrobních procesech nepostradatelnou složkou. Pro technické použití je levný a většinu účelů plně vyhovující; nehrozí, že by byl používán k pití.

Vedle panských sladoven a pivovarů vznikaly na panstvích a velkostatkách v 17. a 18. století také četné palírny. Zejména v průběhu 19. století se tak začaly vytvářet základy zemědělského lihovarnictví. V prvních primitivních lihovarech v 18. století se zprvu zkvašovaly obilné záparý. Lihovar tvořila jedna místnost, v níž se provádělo zahřívání i destilace. Slad byl dodáván ze sladoven a pivovarů. Obilí, zejména žito, začalo být od počátku 19. století postupně nahrazováno bramborami.

V důsledku rychlého rozšíření pěstování a následného zpracovávání brambor v lihovarech stávala se výroba lihu výhodnou zejména v menších městech a na venkově. Právě tam bylo lihovarnictví velmi těsně spjato se zemědělstvím; výhodou byla např. úspornost v nákladech na dopravu. Lihovarnické provozovny přinášely v místech působení také nemalý profit malorolníkům. Spolehlivý výkup brambor eliminoval případné ztráty v zemědělské výrobě a mnohdy lihovary vykupovaly kromě závadných výpěstků i bramborovou nať.

Lihovarnická výroba se praktikovala zpočátku velmi primitivně. K rozvoji lihovarnictví přispělo až zavádění dokonalejších destilačních aparátů vyhřívaných parou a největším přínosem bylo zavádění paření bramborů pod tlakem v pařácích. Vedle obilí a bramborů se později objevuje jako surovina pro výrobu lihu melasa. Po vzniku Československé republiky přecházely velkostatkářské lihovary do vlastnictví družstev. Mnohá družstva však vlastnila a provozovala lihovary již v období Rakouska-Uherska (např. lihovar v Záborné).

Družstevní lihovar v Polné, zapsané společenstvo s omezeným ručením vznikl v roce 1922, kdy byly schváleny a vydány tiskem „*Stanovy družstevního lihovaru v Polné.*“ Družstvo koupilo budovy bývalé škrobárny Václava Pojmanna u rybníku Peklo, která byla mimo provoz již od roku 1917, a zahájilo zde výrobu lihu z brambor (dodejme, že takzvaný Dům pod Kopcem vlastnil v roce 1841 Jan Svoboda, po něm průmyslník Jaroslav Pittner, následně krátký čas Josef Doležal; v roce 1895 koupil objekty podnikatel Václav Pojmann a zahájil zde výrobu škrobu). Prvními členy představenstva se stali rolníci František Jaroš

z Horní Věžnice, Karel Dvořák z Hrbova, Augustin Sedlák z Polné, Josef Vomela z Věžničky a Josef Dvořák ze Záborné.²

Družstevní lihovar Polná zpracovával při výrobě lihu zpočátku kromě brambor i obilí. V prvních letech bylo zpracováno 40 až 60 vagonů brambor v průběhu kampaně. Podniku se dařilo, výroba velmi prosperovala, a tak byla v roce 1935 provedena celková přestavba provozních budov nákladem 800 tisíc korun. Rekonstrukci a přístavbu zajišťoval stavitel Václav Matějka z Příbyslavi. Do provozu byly objekty předány již během kampaně v listopadu téhož roku. Družstevní lihovar měl v té době 71 členů, kteří byli vlastníky pozemků s celkovou výměrou 1334 hektarů. A jakou měl lihovar kapacitu? V bramborařské kampani v době od 15. září do 10. května zde bylo zpracováno 130 vagonů brambor, bylo vyráběno průměrně 10 hektolitrů lihu denně!³ O provoz lihovaru se staral správce, který zpravidla užíval i služební byt v prostorách souvisejících s výrobnou. Dle pamětníků zde nejdéle jako správce působil Jan Špinar, který v areálu rovněž využíval služební byt. Chod družstva zajišťovalo celoročně pět stálých zaměstnanců a v době kampaně sezónní dělníci.

V roce 1950 byl Družstevní lihovar v Polné začleněn do národního podniku AMYLON, n.p. a poté, co byl v prosinci 1952 založen národní podnik Horácké lihovary, n.p. se sídlem v Havlíčkově Brodě, stal se polenský lihovar jeho součástí. Výroba lihu přetrvala do roku 1960.⁴ Po adaptaci budov byly objekty využívány jako prodejna stavebnin družstva Jednota.

Životnost tohoto, byť vcelku modernizovaného a prosperujícího lihovarnického závodu, byla velmi krátká. Po čtyřiceti letech provozu byla výroba lihu zastavena. V současnosti je zde přetrvávající prodejna stavebnin; od roku 1992 v držení společnosti REKOSTAV s.r.o.

² Archiv Klubu Za historickou Polnou, *Stanovy Družstevního lihovaru v Polné, zapsaného společenstva s obmezeným ručením*. Nákladem vlastním, tisk Bedřich Zapletal Polná, Polná 1922. 32 stran.

³ Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Jihlava, Archiv města Polné, kniha 270 – Pamětní kniha města Polné 1935–1947, pag. 21.

⁴ Prchal, Jan: *Polná ve 20. století*. Polná 2006, s. 77, dále Plašil, Filip. *Kapitoly z historie Záborné. Sbor dobrovolných hasičů, družstevní kombinát, kampelička*. Záborná 2012, s. 90–91.

Jak vidno, proces znárodnění průmyslových podniků, po „Vítězném únoru“ v roce 1948 provedený komunistickým režimem, dopadl po určité době i na družstevní organizace, i když formálně přešel lihovar do vlastnictví státu až 28. září 1952 „za cenu na tomto majetku váznoucí“, tedy v podstatě zadarmo. Budovy a strojní zařízení lihovaru měly podle úředního odhadu cenu 4,5 milionů korun. Za tento nemalý majetek dostali družstevníci směšnou částku. Vlivem měnové reformy provedené v květnu roku 1953 obdržel člen družstva 8,- Kč za podíl, který měl v předválečné měně hodnotu 400,- Kč. Podobný osud postihl i lihovar v Záborné, o kterém je obsírně pojednáno v publikaci *Kapitoly z historie Záborné* autora Filipa Plašila.

Zda by byl lihovar pro Polnou a okolní obce významnou a důležitou součástí průmyslu v regionu, jestli by výroba lihu v Polně přetrvávala do současnosti, můžeme dnes jen spekulovat. Vzhledem k tomu, že líc je stále důležitou surovinou v lékařství, kosmetice a podobných oborech lidské činnosti, a náš kraj je pro pěstování brambor více než příhodný, odpověď je zcela zřejmá!

**Družstevní lihovar v Polné od hráze rybníka Peklo, přibližně konec 40. let
(archiv KZHP)**

600. výročí úmrtí Jana Husa

V letošním roce se v České republice uskutečnila řada vzpomínkových akcí, které připomněly 600. výročí úmrtí nejvýznamnějšího církevního reformátora Mistra Jana Husa, který představuje výjimečnou osobnost českých dějin. Období husitství je, podle historiků, velmi důležitým mezníkem v naší historii.

V Polné se se jménem Jana Husa můžeme setkat každodenně při návštěvě hlavního a největšího náměstí, které již od roku 1897 nese jeho jméno, nebo při návštěvě místní veřejné knihovny.

Kdo byl v červenci roku 1897 v obecním zastupitelstvu iniciátorem při rozhodování o změně názvu některých ulic a navrhl změnit rozlehlé hlavní náměstí, zvané nejčastěji „rynk“ na Husovo náměstí se dnes již asi nedozvíme. Starostou města byl v té době hostinský Rudolf Sadil. S odstupem více než století si můžeme položit otázku, kdo navrhoval náměstí jménem odsouzeného a upáleného kacíře Husa, či ulice po rovněž upáleném teologovi Jeronýmovi Pražském a kališníkovi Janu Žižkovi v čase, kdy obyvatelé Polné byli, s výjimkou židovských obyvatel, výlučně římskými katolíky. Nové názvy po významných českých osobnostech dostaly i jiné lokality, které od té doby známe jako Karlovo náměstí a ulice Palackého, Komenského, Poděbradova, Třebízského, Havlíčkova, Boženy Němcové, Resslera a Nerudova.

Veřejná knihovna, která byla pro čtenáře otevřena 1. listopadu 1914, dostala dne 6. července 1915 u příležitosti 500. výročí upálení Mistra Jana Husa název Husova knihovna. S přestávkou se název této významné polenské instituce užívá dodnes. Také zde si můžeme položit otázku, kdo byl v čase první světové války iniciátorem tohoto pojmenování. Byl to zakladatel knihovny Gustav Víték?

Věrna svému jménu připomínala Husova knihovna v meziválečném období, z iniciativy Gustava Vítka, různými akcemi pořádanými každoročně k 6. červenci Husovo úmrtí.

Pokud jde o vliv husitství na polenské občany, připomeňme si ještě, že v roce 1920 vznikla v ČSR Církev československá husitská, která se přihlásila k husitským tradicím a ke svobodnému protestantství po neúspěšných pokusech dosáhnout reformu římsko-katolické církve. V Polné vznikla tato nová církev již v roce 1921 tehdy ještě pod názvem Církev československá. Podle sčítání lidu se k ní ve dvacátých letech minulého století hlásilo více než 400 občanů. Postupně docházelo k poklesu počtu takto věřících na desítku občanů při posledním sčítání lidu. Sídlo (modlitebnu) měla církev v polenském zámku.

Všechna výše uvedená fakta si můžeme v tomto roce u příležitosti významného 600. výročí úmrtí Mistra Jana Husa znovu připomenout.

Filip Plašil, Jan Prchal

Bibliografie Ing. Milana Šupa v oboru regionální historie

1/ Monografie

1. Prchal, Jan; Šup, Milan: *Dobroutov*. Polná, Linda 2006, 144 s.
2. Šup, Milan; Prchal, Jan: *Polenské pivovary, hospody a hospůdky*. Polná, Linda 2004, 55 s.
3. Šup, Milan: *Bohumil Hrabal a Polná*. Polná, Klub Za historickou Polnou 2014, 46 s., 16 s. textových příloh

2/ Příspěvky ve sbornících, úvodní slova

1. *Polná v roce 1899*. In: *Hilsneriáda k 100. výročí 1899-1999*. Polná, Linda 1999, s. 7-14 (II. doplněné vydání: *Hilsneriáda – k 100. výročí píseckého procesu*. Polná, Linda 2000, s. 7-14)
2. *Bylo nám patnáct*. In: *Almanach 75 let Junáka Polná 1925-2000*. Polná, Nakladatelství IEC, 2000, s. 8-10
3. *Polná v 19. století*. In: *Naše krásné zvony hoří posud... Sborník příspěvků k 150. výročí velkého polenského požáru*. Polná, Město Polná 2014, s. 18-25
4. *Úvodní slovo*. In: Prchal, Jan: *Polná ve 20. století*. Polná, Linda 2006, s. 10-16

3/ Články v periodících

a/ Polensko

1. *Polenští ševci* (roč. V., č. 2, s. 4-7)
2. *Polenské peněžní ústavy* (roč. V., č. 3, s. 4-7, roč. V., č. 4, s. 9-11)
3. *O záležitostech veřejného pořádku* (roč. VI., č. 1, s. 7-9)
4. *Historie Polné v zrcadle techniky* (roč. VI., č. 2, s. 1-6)
5. *Zapomenuté korzo* (roč. VI., č. 3, s. 4-5)
6. *T. G. Masaryk a Polná* (roč. VI., č. 4, s. 22-23)
7. *Polná v revolučním roce 1848* (roč. VII., č. 1, s. 7-10)
8. *Aronova strojírna v Polné* (roč. VII., č. 2, s. 13-16)

9. 28. říjen (roč. VII., č. 3, s. 1-4)
10. Trhový řád města Polné (roč. VII., č. 4, s. 9-12)
11. Hospůdko, hospůdko malá... (roč. VII., č. 4, s. 14-17)
12. O polenských pivovarech (roč. VII., č. 4, s. 19-23)
13. Četníci a strážníci (roč. VIII., č. 1, s. 3-6)
14. Luffáci (roč. VIII., č. 2, s. 8-11)
15. Zastavení na rynku (roč. VIII., č. 2, s. 17-19)
16. Teče voda, teče (roč. VIII., č. 4, s. 11-15)
17. Historie Polné ve volebních výsledcích (roč. IX., č. 1, s. 3-6, roč. IX., č. 2, s. 12-13)
18. Královské stromořadí – jubileum (roč. IX., č. 1, s. 13-14)
19. Polenský Ikaros (roč. IX., č. 2, s. 12-13)
20. Procházka Prahou s K. L. Klusáčkem (roč. IX., č. 4, s. 8-11)
21. Městská elektrárna v Polné (roč. IX., č. 4, s. 13-18)
22. Mlýny a mlynáři na Polensku (roč. X., č. 2, s. 17-24, roč. X., č. 3, s. 12-16),
23. Kočár Josefa Kubíčka z Polné (roč. X., č. 3, s. 10-11)
24. Polenští ševci, koželuhové a kožešníci (roč. X., č. 4, s. 23-24, roč. XI., č. 1, s. 18-21, roč. XI., č. 2, s. 12-16, roč. XI., č. 3, s. 1-2),
25. Statistické ohlédnutí (roč. XI., č. 3, s. 10-21)
26. Solanum tuberosum a Polná – 240 let (roč. XI., č. 4, s. 17-18)
27. Osobnosti v polenském místopisu (roč. XII., č. 1, s. 1-4)
28. Krátká sága obuvnického rodu Taurů (roč. XII., č. 2, s. 20-24)
29. Rybníky na Polensku (roč. XII., č. 3, s. 11-18)
30. Panský pivovar (roč. XIII., č. 1, s. 21-27)
31. Za oceán (roč. XIII., č. 2, s. 19-24)
32. Polenský rodák Ing. Stanislav Šlechta (roč. XIII., č. 2, s. 27)
33. Kvadrátky na Polensku (roč. XIII., č. 4, s. 1-3)
34. Poslední výlet L. P. 1914 (roč. XIV., č. 1, s. 3-7)
35. Zapomenuté inzeráty (roč. XIV., č. 1, s. 19-23)
36. Koně a Polenští (roč. XIV., č. 2, s. 4-10)
37. V totálním nasazení (roč. XIV., č. 3, s. 21-27)
38. Pomáhaly nám na svět (roč. XIV., č. 4, s. 8-10)
39. Putování polenských sládků (roč. XIV., č. 4, s. 18-21)
40. Poslední krajkářka (roč. XV., č. 1, s. 23)
41. Setkání s profesorem Jaroslavem Pittnerem (roč. XVI., č. 2, s. 14-15)
42. Z historie polenského biografu (roč. XVI., č. 3, s. 1-17)
43. Fotografové a Polná (roč. XVI., č. 3, s. 21-28)
44. Polenští století občané (roč. XVI., č. 4, s. 22-24)
45. Čestní občané města Polné (roč. XVII., č. 1, s. 6-10)

46. *Deset let nakladatelství LINDA Polná* (roč. XVII., č. 2, s. 10–16)
47. *Nedožitých 75 let herečky Míly Myslíkové* (roč. XVII., č. 2, s. 20–21)
48. *Městská váha* (s J. Prchalem, roč. XVII., č. 3, s. 8–9)
49. *Polná, rok 1938 a období druhé republiky* (roč. XVII., č. 3, s. 9–17)
50. *Polenští legionáři u Bachmače* (roč. XVII., č. 4, s. 1–5)
51. *Ottův slovník naučný* (roč. XVII., č. 4, s. 10–11)
52. *28. říjen a události v Polné* (roč. XVII., č. 4, s. 20–24)
53. *Z historie učňovského školství v Polné* (roč. XVIII., č. 2, s. 1–6)
54. *15. březen 1939 a události v Polné* (roč. XVIII., č. 2, s. 9–13)
55. *Domovský list* (roč. XVIII., č. 4, s. 7–10)
56. *První polenská benzinka* (roč. XVIII., č. 4, s. 12–14)
57. *Roky 1939 až 1945 v Polné očima pamětníka* (roč. XIX., č. 1, s. 1–15)
58. *Holiči v Polné* (roč. XIX., č. 2, s. 1–6)
59. *Pekaři v Polné* (roč. XIX., č. 2, s. 6–10)
60. *Kováři a podkováři na Polensku* (roč. XIX., č. 2, s. 10–13)
61. *Poslední várka* (roč. XIX., č. 2, s. 19–21)
62. *Řezníci a uzenáři v Polné* (roč. XIX., č. 3, s. 1–12)
63. *K šedesátinám Jana Prchala* (roč. XIX., č. 3, s. 15–18)
64. *Doševcováno. Konec polenských obuvníků* (roč. XIX., č. 4, s. 1–3)
65. *Hokynáři* (roč. XIX., č. 4, s. 28)
66. *Počátky rozhlasu v Polné* (roč. XX., č. 1, s. 15–23)
67. *Onomastik František Pojmon* (roč. XX., č. 3, s. 1–3)
68. *Josef Kuhn – 100 let od narození* (roč. XX., č. 3, s. 8–9)
69. *K počátkům rozhlasu v Polné* (roč. XX., č. 3, s. 9–12)
70. *Výroční schůze Klubu Za historickou Polnou* (roč. XX., č. 3, s. 24)
71. *Kde se pivo vařilo* (roč. XX., č. 4, s. 2–5)
72. *Vzpomínáme na lokálku* (roč. XXI., č. 2, s. 10–15)
73. *Čestná občanství města Polná* (roč. XXI., č. 3, s. 10–11)
74. *Statistické ohlédnutí po deseti letech* (roč. XXI., č. 4, s. 20–24)
75. *Bohumil Hrabal a Polná* (roč. XXII., č. 2, s. 16–24, roč. XXII., č. 3, s. 17–24, roč. XXII., č. 4, s. 16–24, roč. XXIII., č. 1, s. 16–19)
76. *Nejstaršímu občanu Polné je 106 let* (roč. XXII., č. 4, s. 11–12)
77. *100 let od narození P. Vincence Říthy* (roč. XXIII., č. 3, s. 19–21)
78. *Nad rozkvetlými sakurami na Sezimově náměstí v Polné* (roč. XXIV., č. 1, s. 23–24)
79. *Družstevní lihovar v Polné* (roč. XXIV., č. 3, s. 10–13)
80. *600. výročí úmrtí Jana Husa* (roč. XXIV., č. 3, s. 14–15)

b/ Polenské listy

1. *Polná na pražském Vyšehradě*. Polenské listy, roč. 2000, č. 12, s. 2

2. *Žije mezi námi*. Polenské listy, roč. 1998, č. 11, s. 2

c/ Polenský zpravodaj

1. *Polná na začátku století*. Polenský zpravodaj, roč. 1995, č. 1, s. 11-12
2. *Mrkvancová pouť v Americe*. Polenský zpravodaj, roč. 1996, č. 9, s. 10
3. *Za Janem Vítkem*. Polenský zpravodaj, roč. 2004, č. 12, s. 17
4. *Rok 1945 v Polné očima pamětníků*. Polenský zpravodaj, roč. 2005, č. 5, s. 21-22
5. *75 let věrni Polné*. Polenský zpravodaj, roč. 2005, č. 7-8, s. 19-20
6. *15. březen 1939 a události v Polné*. Polenský zpravodaj, roč. 2014, č. 4, s. 21
7. *Osudové výročí*. Polenský zpravodaj, roč. 2014, č. 6, s. 28
8. *T. G. Masaryk a Polná*. Polenský zpravodaj, roč. 2015, č. 2, s. 16

d/ Jihlavské listy

1. *O pivovaru v Polné*. Jihlavské listy, roč. 3, č. 68, vyd. 25. 8. 1992
2. *Druhá zářijová neděle: opentlené mrkve nad vchody. Jak slavili v r. 1915 pouť polenští vystěhovalci v americkém Chicagu*. Jihlavské listy – Čtení na sobotu, roč. 8, č. 73, vyd. 12. 9. 1997, s. 9
3. *Kde se pivo vařilo aneb o historii pivovarnictví na Českomoravské vysočině*. Jihlavské listy, roč. 17, č. 20, vyd. 10. 3. 2006, s. 17
4. *Stoletých lidí přibývá – dva Polenští celý život tvrdě pracovali*. Jihlavské listy, roč. 21, vyd. 12. 10. 2010, s. 13
5. *Století na Vysočině a v Polné*. Jihlavské listy, vyd. 4. 1. 2013, s. 6

e/ Jihlavský deník

1. *Připomínka dávno zapomenutého korza*. Jihlavský deník, roč. 2011, č. 283, vyd. 5. 12. 2011, s. 10

f/ Poděbradské noviny

1. *Poděbradské pivovary*. Poděbradské noviny, roč. 19, č. 8, vyd. 5. 8. 2010, s. 4

Kromě článků z oboru regionální historie publikoval Ing. Milan Šup více než 40 odborných příspěvků z oborů ekonomie a kontrolní činnosti v periodických Statistika a kontrola, Kontrola, Účetnictví a Hospodářské noviny.

Rychtáři v Záborné

Při pokusu o zařazení rychtáře je zejména nutno podotknout, že rychtář byl především zřízencem vrchnosti a jakýmsi nejnižším článkem její správy. Do jeho působnosti spadala v zásadě veškerá správní agenda, která se dotýkala konkrétní vsi (výběr různých daní a poplatků vrchnostenských i královských, dohled na výkon roboty atp.), a sporné soudnictví, kde rozhodoval drobné spory coby justiční orgán první instance.¹ Odznakem rychtáře byla tzv. „žila“ s řemínky, která sloužila též jako prostředek zjednávání pořádku při rvačkách.²

Od druhé poloviny 17. století, kdy vrchní hejtman dietrichsteinských panství Bedřich Vavřínek Smilkovský z Palmberka zrušil výsadní rychty,³ až do roku 1778 bylo na polenském panství zcela na vůli vrchnosti, zda jmenuje rychtářem konkrétní osobu či zda jí funkci ponechá. Ve většině případů však rychtářskou funkci vykonávali tradičně příslušníci jedné rodiny. Jednalo se o značnou výhodu oproti ostatním poddaným, neboť rychtář byl pravidelně zcela nebo alespoň částečně osvobozen od roboty a mnohdy požíval i jiných výsad. Právě proto se jeví překvapivé, že na dietrichsteinských panstvích byla funkce rychtáře propůjčována váženým, majetným sedlákům – vrchnost tak na robotě přicházela o mnohem větší podíl služby, než kdyby jmenovala rychtářem obyčejné domkáře (což v 19. století kritizoval i mikulovský knížecí justiciář Karel Wenzelides jako zcela nevhodnou volbu), jak se dělo na některých jiných panstvích.⁴

V Záborné lze za prvního známého rychtáře považovat **Matouše**, uváděného vrchnostenským urbářem v roce 1636 na zdejší výsadní rychtě s koňmi. Od pravidelného úroku vrchnosti i od roboty byl díky

¹ Hledíková, Zdeňka; Janák, Jan; Dobeš, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích od počátků státu po současnost*. NLN: Praha 2007, s. 229–237.

² Půža, František: *Poddanství lidu vesnického na panství polensko-přibyslavském*. Přibyslav 1937, s. 123. Ve sbírkách Městského muzea v Polné se těchto odznaků dochovalo několik.

³ Půža 1937, op. cit., s. 125.

⁴ Půža 1937, op. cit., s. 127. Srov. Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA Brno), F 188 – Velkostatek Polná, Přibyslav a Pohled, kart. 342, i. č. 4131.

své funkci osvobozen („*ten pánu žádného platu nedává, ani robot nečiní*“), odváděl pouze na sv. Jiří a na sv. Havla poplatek 45 grošů z práva odúmrti.⁵

Matričními zápisy z let 1650 a 1654 je již zmiňován „**rychtář Folta**“ a následně pak „**Falta Truhlář**“, uvedený v berní rule roku 1656 jako výrazně nejbohatší sedlák v Záborné. V roce 1654 patřilo k záborenské výsadní rychtě 70 strychů polí, rychtář osel na zimu 12 strychů a na jaro 18 strychů. Choval 4 koně (!), 2 voly, 5 krav, 5 jalovic, 18 ovcí a 8 sviní. Kromě toho patřily rychtáři též 2 létče lesa, ze kterého vozil vytěžené dříví na prodej do Polné.⁶ Výsadní rychty však byly brzy poté zrušeny vrchním hejtmanem Smilkovským.

Rod Foltů se přes zrušení výsadních rycht stal v historii Záborné jediným stálým vykonavatelem rychtářské funkce až do zrušení vrchnostenské správy roku 1850 a držitelem rychty, která nesla tradičně pro úřední potřebu číslo 1, po zavedení číslování domů počátkem 70. let 18. století obdržela popisné číslo 7 (pozdější grunt Mokrych). Pokud se podařilo zjistit, vystřídali se ve funkci rychtáře po Faltovi Truhláři jeho syn **Šimon Folta**, který ji vykonával v letech 1666–1704. O ujednání záborenské rychty Šimonem vypovídá záznam purkrechtní knihy: léta 1666 při držení obecním soudem ujal rychtu od svého otce za sumu 150 kop grošů, kterou léta 1694 „zcela a zouplna“ doplatil.⁷ Zemřel zhruba roku 1722.⁸ Jeho syn **Pavel Folta** převzal od otce funkci roku 1704⁹ a vykonával ji do druhé poloviny 20. let; zemřel 29. listopadu 1736¹⁰ ve věku kolem 70 let.

Přínejmenším v letech 1729 až 1736 je jako rychtář prozatímně uváděn **Vít Vacek** († 27. října 1740 v 77 letech), který pravděpodobně zastupoval úřadu neschopného Pavla Foltu; mimo jiné se stal i členem literátského bratrstva v Polné.¹¹ Pavlův syn **Vavřinec Folta** se narodil

⁵ MZA Brno, F 188, kniha 2 – urbář 1636.

⁶ Matějek, František: *Berní rula. Sv. 10, díl 1. Kraj čáslavský*. Praha 1953, s. 315.

⁷ MZA Brno, F 188, kniha 167, i. č. 169 – purkrechtní kniha Záborná.

⁸ Snad mimo polenskou farnost, matrika děkanství polenského záznam o úmrtí Šimona Foly neobsahuje.

⁹ MZA Brno, F 188, kniha 167, i. č. 169. Dne 23. září 1704 ujal rychtu od Šimona jeho vlastní syn Pavel Folta za sumu 250 kop grošů bez závdavku.

¹⁰ MZA Brno, E 67 – Sběrka matrik, kniha 6806, pag. 152.

¹¹ Městské muzeum Polná, Po-19B/1, Po-FS 6286 – kniha literátského bratrstva.

v Záborné 8. srpna 1706¹² a obdržel rodinný grunt od otce v roce 1732,¹³ funkci rychtáře pak převzal od Víta Vacka patrně brzy po otcově úmrtí a vykonával ji až do své smrti dne 15. ledna 1773¹⁴ v 67 letech věku. Krátkou dobu po jeho úmrtí zastupoval funkci rychtáře **Vojtěch Hladký**, který je coby „judex Zabornae“ uváděn v červenci 1773.¹⁵ V lednu 1775¹⁶ se stal rychtářem Vavřincův syn **Šimon Folta** (14. února 1746 – 18. prosince 1814) – coby rychtář a sedlák je uváděn po celou dobu josefínských reforem. Zasluhou Šimona Foly a konšela Melichara Smejkal, kteří dokázali přesvědčit osvícené úředníky polenského panství o vhodnosti a potřebnosti poskytnutí stavebního materiálu, proběhl roku 1784 první pokus o zřízení triviální školy v Záborné, a to zamýšlenou přestavbou obecní chalupy, vyhořelé v roce 1772.¹⁷

Po závažném selském povstání roku 1775 byly provedeny poměrně dalekosáhlé reformy – vydán nový robotní patent a prováděna rektifikace robot a držebnosti pozemků. Po těchto opatřeních měla již vrchnost poněkud svázané ruce, neboť díky přesně stanoveným a skutečně střeženým robotním povinnostem poddaných již nemohla přidělovat bez náhrady nahodilé úkoly tak snadno jako dříve. Speciálně pro Dietrichsteiny, kteří vlastnili nespojitá panství v Čechách i na Moravě, tak vyvstal problém se zajištěním tzv. dalekých fůr, tedy dopravy zboží na delší vzdálenosti. Dle Františka Půži¹⁸ byla právě snaha o zajištění fůr

¹² MZA Brno, E 67, kniha 6759, pag. 154.

¹³ MZA Brno, F 188, kniha 167, i. č. 169. Pavel přepustil dne 24. prosince 1732 rychtu za svrchu uvedenou sumu 250 kop grošů synu Vavřinci Foltovi, kterému byl vyměřen roční vejrunk na 2 kopy 30 gr.

¹⁴ MZA Brno, E 67, kniha 6806, pag. 645.

¹⁵ MZA Brno, E 67, kniha 6806, pag. 649.

¹⁶ MZA Brno, F 188, kniha 167, i. č. 169. Dne 19. ledna 1775 ujal rychtu po svém zemřelém otci Vavřinci Šimon Folta, a to opět za sumu 250 kop s ročním vejrunkem 2 kopy pro tzv. nápadníky.

¹⁷ MZA Brno, F 188, kart. 204, i. č. 2470, sig. G 5 33 1. Nedatovaná žádost rychtáře Šimona Foly a konšela Melichara Smejkal a navazující žádost vrchního Ondřeje Karla Hitschmanna, důchodního Josefa Antonína Korigera a purkrabího Isidora Martina Jiráska. Přestavba se však nakonec pravděpodobně nekonala, protože v roce 1791 je uváděn zábořenský učitel stále v obecní pastoušce.

¹⁸ Půža, František: *Z dějin rychtářských na panství polensko-přibyslavském*. In: Pohoří, roč. 1, č. 1/1920, s. 3–4, Půža 1937, op. cit., s. 125.

důvodem zavedení instituce dědičného rychtářství – vykonavatel takové funkce měl sice tuto pojištěnu a vrchnost nemohla nadále s funkcí disponovat, avšak náhradou za to byla rychtáři stanovena povinnost dalekých fůr v určitém rozsahu. Že tato nabídka nebyla tak lákavou, dokládá skutečnost, že z 49 rychtářů na panství se jenom 17 přihlásilo o privilegium dědičné rychty – mezi nimi i zábovenský rychtář Šimon Folta. Privilegium datované 12. února 1778 mu bylo vydáno dne 28. února; kromě obvyklých práv vážících se k úřadu obdržel Folta i právo podávat v rychtě pivo a kořalku, které si sám přivážel výhradně z panských pivovarů a vinopalen. Zakotvena byla i uvedená povinnost vykonat jedenkrát ročně dalekou fůru s vikuáliemi (potravinami) do Mikulova či na jiné Dietrichsteinské panství, kde se pěstuje víno, a přivézt odtud zpět do Polné či Přibyslavi sud vína o objemu 10 věder. Jako odměna za vykonanou cestu byly stanoveny 1 zl. 4 kr. a pro koně 1 dolnorakouská míra ovsa; v případě, kdyby se za celý rok neukázala potřeba fůru vykonat, měl rychtář povinnost zaplatit náhradou 4 zl. 40 kr. do vrchnostenské pokladny. Závěrem byla dána rychtáři výstraha, aby znal své povinnosti vždy řádně a obzvlášť aby se vyhnul šířící se protestantské víře, pod trestem odejmutí privilegia.¹⁹ Varování v případě mnoha dědičných rychtářů na polenském panství evidentně nepůsobilo dosti hrozivě, neboť o několik desetiletí později lamentoval nad nešťastným knížecím privilegiem mikulovský archivář Karel Wenzelides – někteří rychtáři dědiční pozbyli strachu před odejmutím rychtářské hodnosti, a počali tak své povinnosti vykonávat ledabyle, zatímco staří rychtáři „nepřivilegovaní“ se nadále snažili své funkci řádně dostat.²⁰

Funkce se dlouholetý rychtář Šimon Folta vzdal nejpozději v roce 1807²¹. Tehdy je již zmiňován ve funkci rychtáře na čísle popisném 7 Šimonův syn **František Folta** (24. ledna 1778 – 3. března 1857²²), a Šimon pak coby starý rychtář. I František vykonával funkci dlouho,

¹⁹ Půža 1937, op. cit., s. 126–127. Srov. MZA Brno, F 188, kart. 346, i. č. 4152 a i. č. 4153.

²⁰ Půža 1937, op. cit., s. 127.

²¹ MZA Brno, E 67, kniha 6783, pag. 21. Ještě v roce 1805 je Šimonův syn František v matričním zápisu uváděn jenom jako sedlák.

²² MZA Brno, E 67, kniha 6761, pag. 34.

neboť rychtářem přestal být z vlastní vůle až roku 1841²³, kdy předal úřad svému stejnojmennému synovi Františkovi. Posledním rychtářem Záborné se tak stal **František Folta ml.** (9. června 1802 – 27. listopadu 1873²⁴), který ji vykonával až do 1. července 1850. Až do této doby stáli po boku rychtáře stále ještě *konšelé* – v roce 1837 je zmiňován jeden z posledních, Tomáš Folta z čp. 6, pravděpodobně příbuzný rychtářův.

Vlivem revolučního hnutí v Evropě roku 1848 vzaly staré pořádky do značné míry za své a počaly se připravovat reformy politické správy, a to i v nadstátním měřítku. Dne 6. června 1848 se v Polné shodli rychtáři venkovských obcí, že volebním kandidátem do tzv. Frankfurtského parlamentu bude Antonín Beneš z Dolní Věžnice, náhradníkem pak Václav Novotný ze Sirákova. Mezi podepsanými byl i Franc Folta, rychtář ze Záborné. I přes výzvu k účasti na uvedeném ústavodárném sněmu zemí Německého spolku se však čeští kandidáti nakonec zasedání parlamentu nezúčastnili. Rychtářská funkce ale přece dostala dosti zásadní ránu zrušením roboty, ke kterému došlo císařským patentem ze dne 28. března 1848; následným patentem ze 7. září došlo ke zrušení poddanství a výkon pravomoci vrchnostenských úřadů byl sice prozatímně ponechán, avšak na útraty státní pokladny.²⁵ Funkce rychtáře tak v podstatě již pouze čekala na definitivní odstranění, neboť pozbyla valné části své podstaty.

Dne 1. července 1850 nabylo účinnosti tzv. Stadionovo prozatímní obecní zřízení, kterým byla zavedena obecní samospráva s voleným starostou v čele. Prvním starostou v Záborné byl zvolen celoláník Jan Smejkal. Tehdy skončila velmi dlouhá éra rodu Foltů na bývalé rychtě čp. 7, který v Záborné tradičně vykonával rychtářskou funkci přinejmenším dvě stě let. Sňatkem s dcerou posledního rychtáře Františka Foly, Annou, získal grunt čp. 7 pozdější starosta Mikuláš Mokrý, původem z Nížkova.

²³ MZA Brno, E 67, kniha 6783, fol. 73–75, srov. posun v označení Františka Foly mladšího.

²⁴ MZA Brno, E 67, kniha 6783, fol. 17.

²⁵ Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přepracované vyd. Praha 2004, s. 214–215.

Dvě urozené sestry na polenském zámku

Marie Zuzana Klusáková a Eleonora Polyxena Smilkovská

Před sedmi lety vyšel v tomto sborníku článek Jiřího Klusáčka o Marii Zuzaně Klusákové z Bačkova (1644–1676), jejíž náhrobek se nalézá v polenském farním chrámu Panny Marie.¹ Nápis na náhrobním kameni prozrazuje, že tato šlechtična z rodu Bloensteinů zemřela v Polné dne 18. března 1676. Genealogické pátrání autora článku objasnilo několik hlavních otázek. Přineslo jména rodičů paní Marie Zuzany, totiž jejího otce Adama Adalberta von Bloemstein (nar. asi 1610) a její matky Ludmily Maximiliány Lukavské z Lukavice (nar. asi 1615). Autor vyslovuje domněnku, že rod paní Marie Zuzany byl rodem rakouským. Dále přináší fakta o jejím manželovi, jímž byl pan Jan Maximilián Klusák z Kostelce (1625–1695), pán na Bačkově. Paní Marie Zuzana dala svému muži dvě děti, dceru Janu Alžbětu (1670–1718), provdanou za Jana Rudolfa Vančuru z Řehnic, a syna Jana Václava (1674–1747). Článek se dále věnuje zejména osudu rodu Klusáků z Kostelce a jeho dalšího příbuzenstva.

Zároveň ale autor ve svém článku naznačuje několik otázek, o nichž přiznává, že na ně dosud nezná odpověď. Zprv je to otázka, komu patří erb na náhrobku paní Marie Zuzany, jejíž autor v článku popisuje a z dalšího pojednání vyplývá, že není erbem rodu Klusáků z Kostelce. Dále je to otázka, zda rod Bloensteinů/Bloemsteinů byl skutečně rodem rakouským. A přidejme další otázky, které čtenáře jistě napadají: jaký vztah měla tato šlechtična k Polné, když víme, že sídlem jejího manžela byl Bačkov nacházející se v jiné části Vysočiny (mezi Golčovým Jeníkovem a Světlou nad Sázavou), a proč zemřela a byla pochována právě v Polné, daleko od svého domova?

Prozradím čtenářům, že i na tyto otázky lze nalézt odpověď. Jejím základem je skutečnost, že paní Zuzana Marie Klusáková z Bačkova byla sestrou manželky vrchního hejtmana polenského panství pana Fridricha Vavřince Smilkovského z Palmberka.

¹ Klusáček, Jiří: *Marie Zuzana Klusáková z Bačkova*. In *Polensko*, roč. 2008, č. 3, s. 21–24.

O této rodinné vazbě paní Klusákové se lze poněkud nečekaně dozvědět z edice českého barokního spisu, který přináší překlad a výběr z myšlenek ranně křesťanského filozofa Boëthia (480–524), konkrétně z jeho nejznámějšího díla *Útěcha z filosofie*. Zmiňovaný barokní spisek nazvaný *Potěšení zarmoucených* vyšel v roce 1944 v nakladatelství Vyšehrad.² K vydání jej připravila Dr. Marie L. Černá, která v doslovu k této edici přináší nemálo informací o adresátce původního barokního rukopisu, jíž byla zmíněná sestra paní Klusákové, totiž paní Eleonora Polyxena Smilkovská z Palmberku, rozená z Bloensteinu. Z doslovu editorky Marie L. Černé tedy dále čerpám většinu níže uvedených informací.

Nejprve se věnujme tomu, co se lze dozvědět o rodu Bloensteinů

Znak rodu Bloensteinů na náhrobníku Marie Zuzany Klusákové z Bačkova v děkanském kostele v Polné je vyobrazen mírně odlišně od popisu v literatuře (foto Jan Prchal)

a o rodičích obou sester Marie Zuzany a Eleonory Polyxeny. Jednalo se skutečně o rod původně rakouský. Děd našich dvou sester se jmenoval Matyáš a působil na dvoře arcivévody Matyáše Habsburského (1557–1619) jako „oberstkuchelmeister“, tedy vrchní kuchař. Za třicetileté války v roce 1637 získal rod Bloensteinů inkolát v Čechách, od toho roku je tedy již rodem zemsky českým. To lze dotvrdit i podle jmen sídelních statků jejich otce Albrechta z Bloensteinu, podle nichž se píše jako pán na Borovnici, Humburku a Závrší. Dále k osudům jejich rodičů můžeme uvést, že otec zemřel v roce 1656, když

² *Potěšení zarmoucených z knížky Anicia Manlia Severina Boëthia De Consolatione Philosophiae sebrané a na česko vyložené léta 1678*. Ed. Marie L. Černá. Praha, Vyšehrad 1944.

Marii Zuzaně bylo 12 let a Eleonoře Polyxeně 10 let. Jejich matka Ludmila Maximiliána Lukavská z Lukavice se pak provdala podruhé. Otčímem se jim stal Jan Petr Hoberk z Hennersdorfu. Jací byli jejich další sourozenci, se ale nedozvídáme, jen že měly ještě bratra, který byl později převorem kteréhosi kláštera ve Vídni.

Znak rodu Bloensteinů byl čtvrcený a nesl v prvním modrém poli dvě zlaté lilie, ve druhém černou orlici ve zlatém poli, ve třetím poli měl stříbrnou lilii ve zlatém poli a ve čtvrtém zlatou trubku v černém poli. V příloze editovaného spisku je jejich znak překreslen podle dokumentů ze sbírek Archivu země české (dnes v Národním archivu v Praze, oddělení I). Zde tedy máme odpověď na otázku, čím je erb na náhrobku Marie Zuzany Klusákové v polenském farním kostele, který J. Klusáček zmiňuje v úvodu svého článku a který nedokáže přiřadit – je to erb rodu Bloensteinů.

Nyní si představme více sestru paní Marie Zuzany. Jak jsme již uvedli, jmenovala se Eleonora Polyxena. Byla o dva roky mladší než Marie Zuzana – narodila se roku 1646 ve Vídni. Důležité pro život paní Eleonory Polyxeny je, že se ve dvaadvaceti letech roku 1668 provdala za vrchního hejtmana ditrichštejských panství, pana Fridricha Vavřince Smilkovského z Palmberka, jehož byla druhou manželkou. Ten byl vrchním správcem panství knížete Ferdinanda z Ditrichštejna od začátku 50. let 17. století až do své smrti v roce 1676. Pochován byl rovněž v polenském farním kostele.³ Podle svědectví polenských matrik sídlil na polenském zámku spolu se svou rodinou a s ostatním úřednictvem polenského panství. Paní Eleonora mu porodila čtyři děti, z nichž se vyššího věku dožily pouze dvě dcery Kateřina Lidmila (1671–1685) a Anna Felicitas Barbora (*1674). Jediný mužský potomek, syn Fridrich Václav Podiven, zemřel po půl roce života (†19. 4. 1677)⁴ a jím rod Smilkovských vymřel po meči. Z prvního manželství s Annou Kateřinou z Rájova (†29. 8. 1668) měl pan Smilkovský ještě dvě dcery Ludmilu Barboru (*1651) a Františku Apollonii (*1657).

³ Srov. zápis v polenské matrice zemřelých 7. srpna 1676. MZA Brno, E 67, sign. 6805 (Polná, matrika zemřelých 1657–1696), pag. 166; všechny historické polenské matriky jsou zpřístupněny online na <actapublica.eu>.

⁴ Srov. zápis v polenské matrice zemřelých pro roky 1657–1696, cit. výše, pag. 172.

Tolik tedy, co víme o panu Fridrichu Smilkovském a jeho rodině. Jeho ovdovělá manželka paní Eleonora Polyxena se po jeho smrti nejspíše z Polné odstěhovala. Jisté je, že se o čtyři roky později v Brně provdala (1. 5. 1680)⁵ za Jana Karla Oulíka z Třebnice a na Koenigsburgu, císařského českého sekretáře při tribunálu markrabství moravského. Záhy, roku 1685, však ovdověla podruhé a už se znovu nevdala. Zemřela v Praze 8. března 1713 a pochována byla v jezuitském kostele sv. Ignáce na Novém Městě.

Dozvídáme se též další detaily ze vztahu obou manželů těchto urozených sester. Pan Fridrich Smilkovský při sňatku s paní Eleonorou Polyxenou v roce 1668 zapsal na svůj statek Krucemburk věno 1500 zlatých rýnských, které mu nevěsta přinesla. Mezi svědky této svatební smlouvy je uveden také švagr paní Eleonory a manžel paní Marie Zuzany Klusákové, totiž Jan Maximilián Klusák z Kostelce a na Bačkově.

Na základě uvedených faktů je tedy možné načrtnout následující hypotézu, proč paní Marie Zuzana Klusáková zemřela a byla pochována v Polné. Jak jsme viděli, manželé obou sester byli společně v kontaktu, když jeden druhému posloužil jako svědek právního aktu. Tím spíše se rovněž obě sestry vzájemně navštěvovaly na sídlech svých manželů. Lze si tedy představit, že na jaře roku 1676 byla paní Marie Zuzana Klusáková na návštěvě na zámku v Polné u své sestry Eleonory Polyxeny Smilkovské. Už se asi nedozvíme, co bylo příčinou toho, že během této návštěvy paní Klusáková ve věku 32 let zemřela – zda to byl důsledek nemoci, kterou se nečekaně nakazila, nebo zda došlo k nějakému úrazu, jehož následkům po několika dnech podlehla. Jisté však je, že ačkoliv skonala daleko od domova a od svého manžela, nezemřela opuštěna, ale v kruhu rodiny, totiž u své rodné sestry. A jakožto švagrová polenského vrchního hejtmána byla dne 19. března 1676 pochována na čestném místě v hrobce polenského farního kostela.

Pro její sestru paní Eleonoru Smilkovskou to ovšem nebyla jediná smutná ztráta v onom roce 1676. Jen několik měsíců poté, co pochovala svou sestru, zemřel i její manžel pan Fridrich Vavřinec Smilkovský a jeho tělo spočinulo v tomtéž chrámě v hrobce vedle její sestry.

⁵ Srov. MZA Brno, E 67, sign. 16886 (Brno, farnost sv. Jakuba, matrika oddaných 1673–1729), pag. 566. Zpřístupněno online na <actapublica.eu>.